

OTÁZKY KE STÁTNÍM BAKALÁŘSKÝM ZKOUŠKÁM

- obor Filozofie a společenské vědy –

DĚJINY FILOZOFIE

Antické a středověké pojetí filozofie

1. Filozofie jako reflexe fungování, ideálů a hodnot athénské demokracie: nomos versus fysis, svoboda-rovnost-stabilita, etický a epistemologický relativismus, laici versus experti a profesionálové, hledání ideální společnosti (Sofisté, Sókratés, Platón, Aristotelés).
2. Platónova a Aristotelova metafyzika.
3. Filozofie jako terapie aneb vztah mezi fyzikou, logikou a etikou u epikurejců, stoiků a skeptiků.
4. Jak středověcí myslitelé nahlíželi vztah teologie a filozofie, vztah víry a rozumu?
5. Co jsou to důkazy boží existence, jaké jejich typy a autory znáte? Proč měl někdo potřebu dokazovat boží existenci?
6. Objasněte podstatu a význam sporu o univerzálie, uveďte jednotlivé pozice v tomto sporu a jejich zastánce.

Novověké pojetí filozofie

7. Vztah vědy a filozofie na počátku novověku: Co je to „matematická idealizace přírody“? Jakou roli hrála při vzniku novověké přírodovědy? Vyložte Galileiho, Descartovo a Spinozovo pojetí přírody.
8. Jak v Descartově díle souvisí ideál nezpochybnitelného poznání, metodická skepse a argument „myslím, tedy jsem“? Rekonstruuje Descartův postup v prvních dvou *Meditacích*.
9. Srovnajte racionalistickou a empiristickou teorii poznání (dedukce vs. indukce, otázka vrozených idejí, metafora „nepopsané desky“). Předvedte tyto rozdíly na srovnání zvolených představitelů kontinentálního racionalismu a britského empirismu.
10. Jakou roli hrají ideje přirozeného stavu a společenské smlouvy v politické filozofii Thomase Hobbesa a Johna Locka? Vysvětlete, v čem se pozice těchto filozofů shodují a v čem se podstatně liší.
11. Interpretujte situaci lidí v Hobbesově přirozeném stavu (války všech proti všem) pomocí teorie her (dilema vězně).
12. Osvícenství: idea pokroku a dopad filozofických myšlenek na společnost (projekt *Encyklopedie*). Vyložte hlavní myšlenky vybraného francouzského filozofa 18. století.
13. Kantova teorie poznání: syntéza racionalismu a empirismu, hranice lidského poznání (antinomie čistého rozumu). Vysvětlete pojem „kopernikánský obrat“ v kontextu Kantovy Kritiky čistého rozumu.
14. Kantova etika. Vysvětlete Kantovo pojetí mravního imperativu a odlišnost jeho etiky od jiných přístupů k morálce (např. Aristotelés, utilitarismus).

SOUDOBÁ FILOZOFIE

Soudobá kontinentální filozofie

15. Východiska a metoda fenomenologie: Husserlova kritika psychologismu. Vysvětlíte pojmy intencionalita, fenomenologická redukce, přirozený svět. Proč můžeme Husserla označit za transcendentálního idealistu?
16. Heideggerova fundamentální ontologie: ontologická difference, analytika pobytu – existenciály; příruční vs. výskytové jsoucno; každodennost a autenticita. Heideggerova kritika techniky.
17. Patočkovu pojetí lidské existence (téma tzv. trojpohybu) a jeho kacířská filozofie dějin.
18. Sartrovo a Camusovo pojetí lidské existence – společné znaky a rozdíly. Jak Sartrův existencialismus navazuje na Husserlovu fenomenologii? Proč je podle Camuse hlavní filozofickou otázkou problém sebevraždy?
19. Společenská kritika v podání Frankfurtské školy: Herbert Marcuse a jeho spojení sociální teorie a psychoanalýzy. Představte hlavní teze Adornovy a Horkheimerovy knihy *Dialektika osvícenství*.
20. Vysvětlíte Foucaultovo pojetí epistémé a Lyotardovo vymezení postmoderny.

Analytická filozofie

21. Historické okolnosti vzniku analytické filozofie; obrat k jazyku.
22. Fregova cesta od zpevňování základů matematiky k logice; Fregova sémantika: rozlišení mezi smyslem a významem, explikace pojmů jakožto funkcí.
23. Russellova logická analýza vět s určitými popisy; Russellův logický atomismus.
24. Vídeňský kruh a jeho pokus o vybudování filozofie na zcela novém, vědecktějším základě; Carnapova obecná teorie syntaxe, jeho syntaktická (od)vysvětlení filozofických problémů a jeho obrat k sémantice.
25. Wittgensteinův *Traktát*; Wittgensteinův pojem jazykové hry v jeho *Zkoumáních*.
26. Quinova kritika "dvou dogmat empirismu" a jeho holistická koncepce jazyka a poznání; 'postanalytická' filozofie (Sellars, Davidson, ...); kritika klasické analytické filozofie (Rorty ap.).

Filozofická antropologie

27. Jaké jsou motivy a cíle filozofické antropologie? Jak se liší naturalistický popis od přístupu k člověku jako osobě?
28. Charakterizujte základní myšlenky Schelerovy, Plessnerovy a Gehlenovy filozofické antropologie.
29. Jak charakterizují člověka Buytendijka a Portmann? V jakém smyslu lze člověka uchopit jazykem biologie?
30. Porovnejte Freudův a Frommův pohled na základní problémy lidské existence. V čem se liší jejich pojetí sexuality a lásky?

Problémy současné filozofie

31. Co je epistemologie? Rozdíl mezi znalostí a pouhým míněním. Jaké tři podmínky by měla splňovat znalost podle tradiční definice? Vysvětlete, co je to Gettierův problém a jak se týká definice znalosti. Popište některé strategie, jak se vyrovnat s Gettierovým problémem.
32. Vysvětlete, co je skepticismus. Jaké typy skepticismu známe z antické filozofie? Vysvětlete, co jsou tzv. radikální skeptické hypotézy a na základě toho některé klasické a moderní argumenty ve prospěch skepticismu (Descartův Klamavý démon, hypotéza mozku v kádi apod.). Uvedte některé moderní filozofické strategie, jak se bránit skeptickým argumentům (např. Moore, Wittgenstein).
33. Proč je svoboda jeden ze základních problémů moderní politické filozofie? Vysvětlete koncepci svobody J. S. Milla a rozlišení dvou pojmů svobody u I. Berlina.
34. Co je tzv. distributivní spravedlnost a proč je to jedna ze základních otázek moderní politické filozofie? Vysvětlete, jak se liší Rawlsova a Nozickova teorie spravedlnosti.

ETIKA A SPOLEČENSKÉ VĚDY

Etika

35. Evoluční etika (etika vs. morálka; vznik a vývoj morálky; altruismus vs. egoismus; teorie her a její využití v evoluční etice; rozlišování mezi „my“ a „oni“ a jeho důsledky).
36. Morální psychologie a neuroetika (obecný popis obou disciplín; morální usuzování; systém 1 a systém 2 a jejich silné a slabé stránky; teorie duálních procesů a její důsledky pro normativní etiku).
37. Utilitarismus (obecný popis; klasický utilitarismus a jeho hlavní představitelé; varianty utilitarismu ve 20. století; kritika utilitarismu).
38. Deontologie (obecný popis; Kantova etika; pluralismus W. D. Rosse; kritika deontologie).
39. Morální poznání a objektivita (morální ontologie: čím se zabývá; realismus vs. antirealismus; morální epistemologie: čím se zabývá; intuicionismus, koherentismus, skepticismus).

Kulturní a sociální antropologie

40. Charakterizujte předmět, metody a cíle sociální a kulturní antropologie. Vysvětlete problémy, se kterými se společenskovědní bádání obecně potýká.
41. Srovnajte historický vývoj a metodologické přístupy kulturní relativismu a univerzalizmu. Jak tyto přístupy ovlivňují současné antropologické teorie?
42. Porovnejte klasický evolucionismus s kulturně-evolučním přístupem, vysvětlete jejich hlavní směry a principy. Jak je dnes chápán pojem evoluce kultury?

Sociologie

43. Charakteristika hlavních etap vývoje světové sociologie.
- a) Vznik sociologie a její vymezení jako disciplíny (A. Comte, H. Spencer a K. Marx).

b) Významní klasikové sociologie (É. Durkheim, M. Weber a G. Simmel), chicagská škola (R. E. Park) a interpretativní sociologie (G. H. Mead).

44. a) Sociologické pojetí kultury (kulturní prvky: potřeby, normy, sankce, zvyky, zákony, rituál podle A. van Gennepa; enkulturační a vztahy mezi kulturami: kulturní relativismus, etnocentrismus, rasismus, xenofobie).

b) Sociální stratifikace (sociální nerovnost; stratifikační přístup M. Webera v porovnání s třídním přístupem K. Marxe; sociální mobilita; chudoba a sociální vyloučení).

45. Metody sociálního výzkumu.

a) Kvantitativní a kvalitativní výzkum (principy, základní postupy, techniky, omezení obou přístupů, validita – reliabilita - standardizace).

b) Výběrová šetření (cílová populace, vzorek, pravděpodobnostní a nepravděpodobnostní procedury výběru vzorku).

c) Dotazovací techniky, techniky studia dokumentů, pozorování.

Politologie

46. Ústavní systém ČR: moc zákonodárná, výkonná a soudní (princip dělby moci, hlavní funkce Parlamentu ČR v ústavním pořádku a jeho vztah k ostatním mocím ve státě, zákonodárný proces, ustavení vlády a její pravomoci, soustava soudů).

47. Volby a volební systémy (historický vývoj volebního práva, základní principy volebního práva v demokratických zemích, aktivní a pasivní volební právo při jednotlivých volbách v ČR, funkce voleb, základní klasifikace většinových a poměrných volebních systémů s příklady zemí, kde se využívají).

48. Politické ideologie: liberalismus, konzervatismus, socialismus (co je to ideologie, jaké jsou způsoby klasifikace ideologií, historický kontext formování tří výše vyjmenovaných a jejich hlavní zastávané hodnoty a významné osobnosti).

Ekonomické teorie

49. Geneze ekonomie a její metody. Kdy a jak se ekonomie odděluje od filozofie? Rozlište *systém x model* a uveďte, jaký byl první ekonomický model. Jaké jsou základy moderní ekonomie položené v 19. stol.? Dejte do souvislosti ekonomické metody s hlavními mezníky metodologie vědy. Odlište relativismus a absolutismus v ekonomii.

50. Geneze názorů na hodnotu a cenu. Jak se vyvíjel pohled na cenu statků a „cenu peněz“ (úrok) ve starověku, scholastice, u klasiků, Marxe, marginalistů a neoklasiků?

51. Geneze názorů na trh a růst. Jak se vyvíjel pohled na fungování trhu (jaký princip udržuje trh v chodu, zasahovat x nezasahovat) a ba růst u merkantilistů, filozofů přirozených zákonů a fyziokratů, klasiků, neoklasiků, Keynesů (post/keynesiánců) a konzervativců?